

Crna Gora
ZAVOD ZA ŠKOLSTVO

ecom

Udruženje za ekološki konsalting u Crnoj Gori

Eco-Schools

UPUTSTVO ZA SPROVOĐENJE MEĐUNARODNOG PROGRAMA EKO-ŠKOLE

4. Monitoring
i evaluacija

5. Povezivanje sa
kurikulumom

3. Izrada
Akcionog plana

6. Obavješćavanje
javnosti

2. Ocjena stanja
životne sredine

1. Osnivanje
Odbora Eko-škole

7. Izrada
Eko-koda

Podgorica
2018.

Crna Gora
Zavod za školstvo

UPUTSTVO ZA SPROVOĐENJE
MEĐUNARODNOG PROGRAMA EKO-ŠKOLE

Podgorica, 2018.

UPUTSTVO ZA SPROVOĐENJE MEĐUNARODNOG PROGRAMA EKO-ŠKOLE

Izdavač: Zavod za školstvo

Urednik: Rešad Sijarić

Redakcija: Nevena Čabrilo, Danijela Đilas, Nataša Perić, Milica
Vušurović i Blaženka Petričević

Lektura: Danijela Đilas

Štampa: GrafoGroup, Podgorica

Tiraž: 500

Podgorica, 2018.

CIP - Каталогизација у публикацији
Национална библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-24-075-2
COBISS.CG-ID 37321744

SADRŽAJ

1. UVOD	4
1.1 Principi programa Eko-škole	5
1.2 Kratka istorija Eko-škola.....	7
1.3 O Eko-školama – benefiti za učenike	8
1.4 O Eko-školama – benefiti za škole.....	9
2. EKO-ŠKOLE: METODOLOGIJA 7 KORAKA.....	11
2.1 KORAK 1 – Osnivanje Odbora Eko-škole	12
2.2 KORAK 2 – Ocjena stanja životne sredine	16
2.3 KORAK 3 – Akcioni plan.....	19
2.4 KORAK 4 – Monitoring i evaluacija.....	22
2.5 KORAK 5 – Povezivanje sa kurikulumom.....	26
2.6 KORAK 6 – Obavješćavanje javnosti.....	27
2.7 KORAK 7 – Izrada Eko-koda	30
3. TEME I CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA.....	33
3.1 Uvođenje 10 glavnih tema	33
3.2 Teme za nove zemlje i međunarodne škole	34
3.3 Buduće teme	34
3.4 Igre kao dio kurikuluma	35
4. SISTEM NAGRAĐIVANJA	35
4.1 Međunarodni zahtjevi za dodjelu Zelene zastave	35
4.2 Obnavljanje statusa Eko-škole	37
5. PRILOZI	38

1. UVOD

Međunarodni program Eko-škole razvila je Fondacija za obrazovanje o životnoj sredini (FEE) i trenutno se realizuje u obrazovno-vaspitnim ustanovama 68 država svijeta. Fondacija za obrazovanje o životnoj sredini je neprofitna, nevladina organizacija sa sjedištem u Kopenhagenu. Ona sprovodi 5 obrazovnih programa o životnoj sredini: „Eko-škole“, „Učenje o šumama“, „Mladi reporteri za životnu sredinu“, „Plava zastava“ i „Zeleni ključ“.

Nacionalni operater Međunarodnog programa Eko-škole u Crnoj Gori je Zavod za školstvo, koji ovaj program implementira i vodi od 2016. godine od kada je i počelo njegovo sprovođenje kod nas. Zavod za školstvo je do sada raspisao tri poziva za uključivanje u program što je rezultiralo da trenutno imamo 60 obrazovno-vaspitnih institucija koje pilotiraju program.

Eko-škole predstavljaju izazov učenicima da se uključe u rješavanje problema životne sredine na nivou na kojem mogu da vide opipljive rezultate. Kroz ovaj program učenici utiču na poboljšanje životne sredine u školi i lokalnoj zajednici, ali program istovremeno ima pozitivan uticaj na cjelokupan život mladih, njihovih porodica, škole i lokalne zajednice.

Program se zasniva na Metodologiji sedam koraka koju je neophodno realizovati u potpunosti. Metodologija sedam koraka je niz pažljivo osmišljenih mjera za pomoć obrazovno-vaspitnim ustanovama kako bi što uspješnije realizovale aktivnosti programa Eko-škole. Metodologija podrazumijeva učešće širokog spektra članova školske zajednice – a glavnu ulogu u tom procesu imaju učenici.

Prva faza u sprovođenju programa je prijava za učešće. Nakon toga ustanova izrađuje i sprovodi program najmanje dvije godine. Ustanove uključene u program, nakon sprovođenja svih predviđenih aktivnosti, prijavljuju se za status Eko-škole. Kada se završi faza akreditacije, ustanova dobija nagradu Zelena zastava i sertifikat o statusu Međunarodne Eko-škole.

Akreditovanje ustanova sprovode timovi sastavljeni od članova Nacionalnog odbora za implementaciju programa Eko-škole (predstavnicu Zavoda za školstvo, Ministarstva prosvjete, Ministarstva

održivog razvoja i turizma, Centra za stručno obrazovanje, ECOM-a i UNDP-a)“.

Nagradu Zelena zastava i sertifikat o sticanju statusa međunarodne Eko-škole dobilo je 17 obrazovno-vaspitnih institucija koje su uspješno realizovale sve programom predviđene aktivnosti 20. septembra 2018. godine, na Dan ekološke države Crne Gore. Obnavljanje statusa Eko-škole odvija se svake druge godine.

Publikacija *Uputstvo za sprovođenje međunarodnog programa Eko-škole* urađena je s namjerom da olakša implementaciju ovog programa u našim obrazovno-vaspitnim ustanovama. Uputstvo je usklađeno sa preporukama Međunarodne fondacije za životnu sredinu za realizaciju ovog programa i u najvećoj mogućoj mjeri prilagođeno sprovođenju programa u uslovima u kojima naše ustanove egzistiraju.

U uvodnom dijelu je kratko objašnjena istorija i značaj programa za unapređivanje postignuća učenika i kvaliteta rada obrazovno-vaspitnih ustanova.

Nakon toga je objašnjena Metodologija sedam koraka, odnosno niz pažljivo osmišljenih mjera za sprovođenje programa. Za svaki od koraka dat je opis aktivnosti koje je neophodno realizovati, kao i primjeri iz škola koje su prošle akreditaciju, kako bi se olakšalo sprovođenje programa.

U drugom dijelu publikacije su opisane teme koje se unapređuju kroz ovaj program, kao i njihova veza sa ciljevima održivog razvoja. Nakon toga su detaljno opisane faze u sprovođenju programa i sistem nagrađivanja.

Kao prilozi su dati primjeri za aplikacionu formu, primjeri za analizu postojećeg stanja, formular za akreditaciju ustanova...

1.1 Principi programa Eko-škole

Eko-škole su međunarodni program kojim se mladi podstiču na aktivno uključivanje u brigu o svom okruženju. Ovaj program se realizuje najprije u učionici, zatim na nivou škole i na kraju podstiče promjene u lokalnoj zajednici. Kroz ovaj program, mladi se upoznaju sa činjenicom da u svojim školama imaju pravo glasa u politici upravljanja zaštitom životne

sredine. Škola uključena u ovaj program može biti nagrađena **Zelenom zastavom** sa znakom **Eko-škole** i dobiti sertifikat o statusu **Međunarodne Eko-škole**. Program Eko-škole je idealan način za škole da krenu ka poboljšanju životne sredine u školi i lokalnoj zajednici, ali istovremeno imaju pozitivan uticaj na cjelokupan život mladih, njihovih porodica, škole i lokalne zajednice.

Uključiti sve

Kombinovanjem iskustvenog učenja, kompletan program karakteriše participativni pristup kojim su obuhvaćeni učenici, nastavnici i lokalna zajednica.

Unaprijediti sredinu škole

Program Eko-škole pomaže školi da otpočne unapređenje uticaja škole na životnu sredinu, što predstavlja promjenu koja neminovno dovodi do održive, rentabilne i odgovorne školske sredine.

Motivisati

Eko-škole predstavljaju izazov učenicima da se uključe u rješavanje problema životne sredine na nivou na kojem mogu da vide opipljive rezultate, što im omogućava da shvate da oni zaista mogu da naprave razliku.

Promijeniti stavove

Eko-škola kod učenika razvija osjećaj odgovornosti i njeguje održiv način razmišljanja primjenljiv u svakodnevnom životu škole. Time se učenici podstiču na proaktivno ponašanje, kao i da takvo ponašanje prošire dalje, među članovima porodice i prijateljima, a na kraju i na buduće generacije.

Uključiti lokalnu zajednicu

Eko-škole posebnu pažnju posvećuju uključivanju lokalne zajednice od samog početka. Očekuje se da na taj način učenici vraćaju svojoj zajednici ono što su naučili, a rezultat će biti održivo, ekološki odgovorno ponašanje.

Povezati se globalno

Eko-škole omogućavaju saradnju između institucija koje učestvuju, ne samo na nacionalnom nivou, već i na međunarodnom planu. Kroz ovu saradnju, školama se pruža mogućnost da razmijene informacije o životnoj sredini, ali to može biti i vid kulturne razmjene i prilika za unapređenje jezičkih vještina.

1.2 Kratka istorija Eko-škola

Međunarodni program Eko-škole je razvila **Fondacija za obrazovanje o životnoj sredini** (FEE) kao odgovor na potrebu da se mladi uključe u ekološke projekte identifikovane na konferenciji Ujedinjenih nacija o životnoj sredini i razvoju, 1992. godine. Metodologija **Agende 21**, o kojoj je bilo riječi na konferenciji, predstavlja osnov za **Metodologiju sedam koraka**. Program se zvanično počeo realizovati od 1994. godine u Danskoj, Njemačkoj, Grčkoj i Velikoj Britaniji.

Danas Eko-škole postoje u više od 68 država svijeta i povezuju više od 59 000 škola na šest kontinenata.

Program Eko-škole ima za cilj da podigne svijest učenika o srodnim pitanjima održivog razvoja životne sredine u školi i van nje, kroz školske aktivnosti i aktivnosti u lokalnoj zajednici. Fokus je na procesu i na obrazovanju. Međutim, mnoge zemlje kombinuju ovaj sa drugim programima, jer program Eko-škole nudi integrisani sistem za upravljanje životnom sredinom u školama zasnovan na pristupu **ISO 14001 EMAS**. Stoga, velika prednost ovog programa jeste njegova fleksibilnost. Škole koje su uspješno ostvarile postavljene ciljeve dobijaju **Međunarodnu zelenu zastavu** – prestižnu eko-oznaku koja potvrđuje posvećenost škole promovisanju održivog načina života.

Program Eko-škole je jedan od pet programa održivog razvoja koji vodi

Fondacija za obrazovanje o životnoj sredini (FEE). Pored programa Eko-škole, FEE vodi još nekoliko programa kao što su **Zeleni ključ**, **Mladi reporteri za životnu sredinu (YRE)**, **Plava zastava** i **Učenje o šumama (LEAF)**.

Nakon višegodišnje implementacije, program Eko-škole je poslužio kao osnova za nekoliko sličnih programa: FEE Eko-kampus, Eko-centri, Eko-klubovi, Eko-vrtići.

Sa programom Eko-škole možete se upoznati na sajtu:

<http://www.ecoschools.global/our-history/>

1.3 O Eko-školama – benefiti za učenike

Program Eko-škole je međunarodna inicijativa osmišljena da podstakne školu na aktivnosti u oblasti održivog razvoja. To je mehanizam za upravljanje životnom sredinom, resurs za učenje i sistem za nagrađivanje. Inspiriše i osnažuje mlade ljude da preduzmu mjere u pravcu ekonomski, socijalno i ekološki pravednijeg svijeta:

- izgrađivanjem pokretača promjena u svojim zajednicama,
- osnaživanjem budućih donosioca odluka,
- učenjem izvan učionice,
- razvijanjem odgovornosti i posvećenosti,
- izgrađivanjem povjerenja i jačanjem motivacije,
- aktivnijim učešćem u aktivnostima zaštite životne sredine,
- unapređivanjem vještina i znanja u svim predmetnim oblastima, uključujući i timski rad,
- poboljšanjem mentalnog i fizičkog blagostanja.

Program Eko-škole pruža okvir za učenje i aktivnosti koje omogućavaju povezivanje obrazovanja za održivi razvoj sa kurikulumom koji škola realizuje – ali i omogućava i podstiče veze između škola i zajednica oko njih.

1.4 O Eko-školama – benefiti za škole

Istraživanje je pokazalo da su škole koje su se uključile u obrazovanje za održivi razvoj uspješne i da postižu dobre rezultate. Program Eko-škole daje jednostavan okvir za integraciju održivog razvoja u život škole. Program je osmišljen da pomogne školi da bude održiva i da dovede do promjene ponašanja mladih i onih koji su povezani sa njima, tako da dobre navike stečene u školi, mladi prenose u svoje porodice i lokalne zajednice. Program Eko-škole omogućava:

- veći uticaj škole na životnu sredinu,
- saradnju sa lokalnom zajednicom, drugim školama i organizacijama,
- finansijske uštede,
- međunarodne veze,
- ugrađivanje principa održivog razvoja u nastavni program,
- izgradnju kapaciteta za prepoznavanje i njegovanje suštinskih vrijednosti (briga, empatija, kreativnost, saosjećanje),
- veće benefite za djecu i zaposlene,
- osjećaj ponosa u školi kod učenika i zaposlenih.

Svaka obrazovna institucija može da se pridruži programu Eko-škole, bez obzira da li je riječ o **vrtiću, osnovnoj, srednjoj, višoj školi, fakultetu ili školi sa specijalnim statusom ili posebnim potrebama.**

Nakon registracije, škola primjenjuje **Metodologiju sedam koraka** koji sistematski ugrađuje principe održivosti u politiku upravljanja školom, pomažući joj da pokrene pitanja vezana za održivi način života. **Metodologija sedam koraka** vidi učenike kao pokretačku snagu koja stoji iza Eko-škole – oni osnivaju i vode Eko-odbor koji vrši pregled trenutnog stanja životne sredine kako bi se procijenio uticaj škole. U saradnji sa školom i lokalnom zajednicom, učenici biraju probleme kojima će se baviti, a u **Akcionom planu** planiraju i način na koji će ih rješavati.

Mjerenje i praćenje napredovanja (Monitoring i evaluacija) kroz realizaciju Akcionog plana je sastavni dio programa Eko-škole, koji im omogućava da prikažu svoje uspjehe u oblasti životne sredine. U stvari, program Eko-škole može da se uklopi u gotovo sve aspekte kurikuluma i da učenje u školi i van nje učini zabavnim i zanimljivim.

Škole rade u pravcu sticanja Međunarodne zelene zastave, koja je simbol izvrsnosti u oblasti djelovanja na životnu sredinu. Pokazatelji učinka (kriterijumi) koje Eko-škole treba da ispune kako bi dobile Međunarodnu zelenu zastavicu su zahtjevni, ali ne i nedostižni. Kriterijumi se ispunjavaju kroz realizaciju ciljeva koja postavi svaka škola posebno. Drugim riječima, svaka škola može postati održiva. Eko-školski program u velikoj mjeri pomaže u ovom procesu postavljanja okvira za promjenu.

2. EKO-ŠKOLE: METODOLOGIJA 7 KORAKA

Program Eko-škole se realizuje kroz **Metodologiju sedam koraka** koju škola mora pažljivo sprovesti kako bi povećala uspješnost svojih eko ambicija. Ukoliko je **Metodologija sedam koraka** pravilno i u potpunosti ugrađena, i ukoliko su uključeni učenici, zaposleni u školi, lokalna preduzeća i zajednica onda je to siguran put ka održivosti ovog programa.

Slika 1. Metodologija sedam koraka

2.1 KORAK 1 – Osnivanje Odbora Eko-škole

Odbor Eko-škole ima za cilj da usmjerava i rješava faze sprovođenja programa Eko-škole. To je pokretačka snaga programa koja osigurava sprovođenje svih sedam koraka.

Program Eko-škole je program koji u školi treba da vode učenici, a učesće cijele škole je ključni element za uspješnu implementaciju i vođenje programa. Zato, najveći broj članova vašeg Eko-odbor treba da budu upravo **učenici**. Eko-odbor (u idealnom slučaju ga bira cijela škola) preuzima vodeću ulogu u implementaciji programa u školi.

U najboljem slučaju, Odbor će obuhvati učenike iz svih razreda, nastavnike, nenastavno osoblje, upravu, roditelje, predstavnike lokalnih udruženja koja se bave pitanjima životne sredine i volonterska udruženja. Eko-odbor predstavlja stavove i šire lokalne zajednice i škole u cjelini. Eko-odbor je zamišljen da bude fleksibilan i da ima različite forme prilagođene okolnostima u kojima funkcioniše vaša škola. Odbor može biti i dio postojeće grupe koja se redovno sastaje ili, u nekim slučajevima, Odbor kao svoje članove može obuhvatiti sve učenike i svo osoblje u školi.

Odbor se često formira od učenika, nastavnika i drugih zainteresovanih članova zajednice na dobrovoljnoj bazi. U nekim slučajevima škole će proći kroz kompletni izborni proces – sa ponuđenim programom, izbornim govorima, agitovanjem, izbornim plakatima i glasačkim listićima kako bi se popunile različite pozicije u Odboru!

Eko-odbor pred sobom ima važan posao...

Eko-odbor je odgovoran za sprovođenje početne i svih naknadnih ocjena stanja životne sredine i za izradu akcionog plana koji će uključiti cijelu

školu. Redovne sastanke, najmanje **два puta u jednom polugodištu**, treba organizovati kako bi se razgovaralo o ekološkim akcijama u školi. Obavezno je voditi zapisnike u kojima se bilježe rezultati grupne diskusije i dogovorene aktivnosti koje treba preduzeti.

Gdje god je moguće, preporučujemo da učenici predsjedavaju sastancima Eko-odbora, vode zapisnik i staraju se da cijela škola bude konsultovana prilikom donošenja odluka. Važno je da Eko-odbor uspostavi jasne komunikacijske kanale kako bi se osiguralo da su sve informacije, ideje ili dešavanja proširene i objavljene na nivou škole.

Zapisnike treba predstaviti i na sastancima upravnog odbora škole/sjednicama nastavničkog vijeća/roditeljskim sastancima, predstaviti i svim odjeljenjima u svim razredima i objaviti na oglasnoj **tabli programa Eko-škola (Eko-kutak)**. Učenici članovi Eko-odbora su odgovorni za prikupljanje ideja od ostalih učenika i njihovo predstavljanje Eko-odboru, kao i izvještavanje o rezultatima sastanaka Eko-odbora svim odjeljenjima u svim razredima u školi. Ključna pitanja mogu se predstaviti na školskim skupštinama i široj zajednici kada je to moguće.

Kriterijumi koje treba zadovoljiti u okviru ovog koraka, kako bi škola mogla aplicirati za nagradu Međunarodna zelena zastava –

INDIKATORI POSTIGNUĆA:

- ✓ Učenici se sami kandiduju (ili ih predlažu drugi učenici) za članstvo u Eko-odboru i bivaju birani od strane svojih vršnjaka.
- ✓ **Učenici čine više od 50% članova Odbora Eko-škole (strogo preporučeno).**
- ✓ Predstavnike škole i lokalne zajednice bira škola.
- ✓ Učenicima je pružena mogućnost da se obrate članovima Eko-odbora kako bi se pridružili Eko-odboru u realizaciji određenog zadatka.
- ✓ Učenici koji su članovi Odbora Eko-škole su odgovorni za

izvještavanje svih ostalih učenika i prenošenje ideja ostalih učenika Odboru Eko-škole.

- ✓ Eko-odbor se sastaje **najmanje jednom u tromjesečju** (četiri do šest puta godišnje, a nekad se mogu sastati i češće).
- ✓ Gdje je moguće, preporučujemo da učenici predsjedavaju svakom sastanku, **vode zapisnik** i kreiraju detaljan zapis o procesu donošenja odluka (uz pomoć odraslih ukoliko je potrebno).
- ✓ Kontinuitet je važan, kako bi se zadržala iskustvo iz prethodnog saziva Odbora – dobra ideja je da minimum 25% članova Odbora koji je formiran prve godine budu članovi Odbora i druge godine.
- ✓ Zapisnici su prikazani na oglasnoj tabli programa Eko-škola (Eko-kutak) i veb prezentaciji Eko-škole.
- ✓ Izvještaji Odbora Eko-škole saopštavaju se na sjednicama nastavničkog vijeća/upravnom odboru škole/roditeljskim sastancima.
- ✓ *Listu sa spiskom članova Odbora Eko-škole treba uključiti u aplikaciju za Međunarodnu zelenu zastavu.*

PRIMJER: SASTAV ODBORA EKO-ŠKOLE OŠ „RADOJE
ČIZMOVIĆ“ NIKŠIĆ

ODBOR EKO ŠKOLE

Članovi Eko odbora:

1. Rade Krivokapić, direktor	Učenici:
2. Nevenka Daković, profesorica razredne nastave	15. Dragan Lalatović
3. Ismeta Fatić, nastavnica biologije i hemije, koordinator Eko škole	16. Violeta Nikolić
4. Gordana Deretić, profesorica razredne nastave	17. Lara Vujković
5. Milica Jelić, profesorica razredne nastave	18. Maša Čizmović
6. Snežana Knežević, profesorica matematike	19. Jovan Gajović
7. Željko Stanjević, profesor istorije i geografije	20. Teodor Šćepanović
8. <u>Veselin Nikolić, domar</u>	21. Sara Četković
9. <u>Nada Nikčević, radnica na održavanju higijene</u>	22. Vuk Četković
10. <u>Milijana Kovač, Opština Nikšić</u>	23. Lazar Raičević
11. <u>Vojka Mušikić, koordinator vrtića „Dragan Kovačević“ – područna jedinica „Vrabac“</u>	24. Goran Kovačević
12. <u>Ratko Četković (roditelj), predstavnik Nevladine organizacije „EKOSFERA“</u>	25. Nikolina Nikolić
13. <u>Zorka Šljukić, direktorica mljekare „Srna“</u>	26. Filip Lalatović
14. <u>Dragana Kulidžan, volonter, pedagog</u>	27. Božidar Janjušević
	28. Jovana Varajić
	29. Jelena Kovačević
	30. Irina Raičević
	31. Vasilija Šćepanović
	32. Goran Vujković

2.2 KORAK 2 – Ocjena stanja životne sredine

Ovaj korak predstavlja postupak ispitivanja uticaja vaše škole na životnu sredinu kako bi se utvrdilo šta treba poboljšati.

Prije nego što počnete svoje eko-školsko putovanje, neophodno je da utvrdite kakav je uticaj vaše škole na životnu sredinu. Ako sprovođenje programa Eko-škole zamislimo kao jedno uspješno putovanje uz upotrebu mape, Ocjena stanja životne sredine vam omogućava da pronađete vašu početnu tačku na mapi. Kada znate odakle polazite, onda možete postaviti realne ciljeve i pratiti i mjeriti uspjeh.

Ovaj postupak će pomoći da se podigne svijest o programu u školi, pri čemu rezultati Ocjene stanja životne sredine mogu biti objavljeni na oglasnoj tabli, u školskom biltenu, ili preko saopštenja za javnost. Veoma je važno je da su učenici uključeni u proces ocjenjivanja stanja životne sredine.

Ocjena stanja životne sredine je lista otvorenih pitanja o svim aspektima u kojima škola utiče na životnu sredinu u odnosu na 10 glavnih tema.

U bilo kom trenutku u toku ovog postupka, kontaktirajte nas i konsultujte se sa jednim od članova Nacionalnog koordinacionog tima. Tu smo da vam pružimo pomoć, savjete i dodatne resurse koji su vam potrebni na putu ka Međunarodnoj zelenoj zastavi.

Koje su prednosti sprovođenja Ocjene stanja životne sredine?

Rezultati Ocjene stanja životne sredine će vam pružiti osnovu za kreiranje akcionog plana, pomažući vam u procjenjivanju da li je promjena potrebna, hitna, ili je potrebno samo neznatno unaprijediti vaš uticaj. Pomoći će vam dakle da postavite realne ciljeve i mjerite njihovo ostvarivanje na putu ka sigurnom uspjehu.

Kompletiranje Ocjene stanja životne sredine će osigurati da nijednu značajnu oblast niste previdjeli i pomoći će učenicima i široj školskoj zajednici da razumiju trenutnu situaciju životne sredine. Postupak će takođe pomoći u identifikovanju područja u kojima su potrebna manja poboljšanja ili nijesu potrebna uopšte, kao i ona područja koja su prioritetna za preduzimanje aktivnosti u cilju poboljšavanja.

Kada dođe vrijeme apliciranja za dodjelu Međunarodne zelene zastave, moraćete da pružite detaljne informacije o tome kako i kada ste sproveli Ocjenu stanja životne sredine, ko je učestvovao i kako ste došli do rezultata. Budući da može proći dug vremenski period između inicijalnog pregleda i prijave za Zelenu zastavu, uvjerite se da ste vodili urednu evidenciju o svom radu i rezultatima.

Trebalo bi takođe da šira školska zajednica radi što je moguće bliže sa Eko-odborom u realizaciji Ocjene stanja životne sredine. Od ključnog značaja je da u svakoj fazi učestvuje što veći broj učenika.

Preporučuje se da se Ocjena stanja životne sredine sprovodi na godišnjem nivou kako bi se izmjerio i procijenio stalni napredak u uticaju škole na životnu sredinu.

Temeljna provjera svih potencijalnih uticaja na životnu sredinu škole, za svaku od tema koju provjeravamo u okviru Ocjene stanja životne sredine, će:

- dati jasan uvid u raspon uticaja škole na životnu sredinu;
- osigurati da nije previđena nijedna od značajnih oblasti;
- identifikovati oblasti u kojima su potrebna mala poboljšanja ili nijesu potrebna uopšte;
- pomoći učenicima i ostatku školske zajednice da razumiju uticaj koji škola ima na životnu sredinu;
- pomoći da se odrede prioritetne aktivnosti koje treba preduzeti.

Veoma je važno da se kvantitativno utemelji procjena uticaja korišćenjem jedinice stanja životne sredine koja je primjenljiva za vašu školu, na

primjer, broj kesa sa smećem koje se na deponiju odvoze nedjeljno, mjesečni utrošak za komunalije, prosječna cijena potrošnje vode po učeniku mjesečno, itd. Ovaj indikator možete koristiti tokom sprovođenja programa Eko-škole kao standard sa kojim možete uporediti buduće ocjene stanja životne sredine. Važno je da mjerenje napretka postane sastavni dio školskog života. *Ova je informacija obavezna prilikom popunjavanja aplikacije za dobijanje Međunarodne zelene zastave.*

Kada završite Ocjenu stanja životne sredine, dobijene rezultate treba da upotrijebite kako biste prešli na sljedeći korak: **KORAK 3 – Akcioni plan.**

Kriterijumi koje treba zadovoljiti u okviru ovog koraka, kako bi škola mogla aplicirati za nagradu Međunarodna zelena zastava – INDIKATORI POSTIGNUĆA:

- ✓ **Učenici** i odrasli u Eko-odboru planiraju i sprovode pregled uticaja škole na životnu sredinu u konsultaciji sa drugima koji učestvuju u životu škole a koji nijesu članovi Odbora.
- ✓ Koristi se dokument izvještaja o stanju koji pokriva svaku oblast uticaja na životnu sredinu. Poređenje mjerenja na godišnjem nivou treba prodiskutovati i evaluirati.
- ✓ Rezultati ocjene stanja su prikupljeni u jednom dokumentu i **objavljeni na oglasnoj tabli Eko-škole** i veb stranici (ako je škola ima).
- ✓ Učenici članovi Eko-odbora prikupljaju prijedloge za akciju iz svog odjeljenja ili drugih grupa u koje su uključeni.
- ✓ U zavisnosti od veličine škole/razreda, razred može objaviti svoj izvještaj o stanju životne sredine
- ✓ Ocjena stanja životne sredine se sprovodi **jednom godišnje** kako bi se procijenio ukupni napredak. Poređenja mjerenja prikupljena iz godine u godinu treba prodiskutovati, analizirati i evaluirati kako bi se mapirao napredak i pokazale jasne oblasti u kojima je postignut uspjeh u pogledu stanja životne sredine.

Ovdje ćemo prikazati primjere obrazaca za sprovođenje Ocjene stanja životne sredine (Prilog 4).

2.3 KORAK 3 – Akcioni plan

Akcionim planom postavljamo ciljeve i pravimo strukturirani raspored za smanjivanje uticaja na životnu sredinu koji su identifikovani u Ocjeni stanja životne sredine. Akcioni plan je najvažniji dio kod sprovođenja programa Eko-škola. To je zapravo isplanirani raspored, niz konkretnih koraka za sprovođenje ciljeva poboljšavanja u odnosu na određeni vremenski rok.

Gdje god je moguće treba postaviti mjerljive ciljeve: npr. smanjiti 50% otpada za 6 mjeseci; postići 100% recikliranje plastičnih flaša za 8 mjeseci; smanjiti potrošnju električne energije 10% u odnosu na prethodnu godinu. Ako se vratimo na našu analogiju mape i putovanja, akcioni plan je naš planer puta, koji nam daje fine pojedinosti o tome kako da stignemo do cilja. Akcioni plan se uvijek radi na osnovu izvještaja o stanju životne sredine.

Akcioni plan treba da bude povezan sa realizacijom nastavnog plana i programa i da ima realne i ostvarljive ciljeve. Ovi ciljevi treba da budu konkretni i mjerljivi gdje je to moguće, sa predloženim rokovima za završetak preko kojih možete pratiti uspjeh u realizaciji. **Nemojte doći u iskušenje da u početku postavite previše ambiciozne ciljeve jer vas neuspjeh može demotivisati!**

Veoma je važno da smislite kako ćete pratiti i mjeriti napredak i to bi trebalo da bude takođe sastavni dio vašeg akcionog plana. Pokušajte da u kreiranje akcionog plana uključite sve članove odbora, a u implementaciju plana što veći dio škole.

Ključna napomena: Akcioni plan nije osvrst na rad koji je već završen, već spisak budućih ciljeva i detaljan opis aktivnosti koje treba sprovesti (i ko će ih sprovesti) u određenim zadatim rokovima kako bi se ostvarili zacrtani ciljevi.

Ukratko, vaš Akcioni plan treba da:

- bude razvijen na osnovu rezultata Ocjene stanja životne sredine;
- sadrži realne i mjerljive kratkoročne i dugoročne ciljeve;
- bude u formi tabele (kao što je u ovdje datom primjeru), u kojoj su date aktivnosti, odgovorni pojedinac ili grupa, kao i rokovi za završetak;
- prikazan na oglasnoj tabli Eko-škole;
- uključuje i redovno praćenje realizacije i bude ažuriran ako i kada je to potrebno.

Kriterijumi koje treba zadovoljiti u okviru ovog koraka, kako bi škola mogla aplicirati za nagradu Međunarodna zelena zastava – INDIKATORI POSTIGNUĆA:

- ✓ **Ciljevi treba da budu SMART – specifični, mjerljivi, dostižani, relevantni i vremenski ograničeni.**
- ✓ Sa Akcionim planom treba da bude upoznata cijela škola.
- ✓ Odlučite ko je odgovoran za svaku od aktivnosti. Kad god je moguće, u sprovođenje aktivnosti treba da budu, pored učenika koji su članovi Odbora Eko-škole, uključeni i ostali učenici.
- ✓ Akcioni plan je radni dokument koji trpi promjene tokom monitoringa i evaluacije.
- ✓ Akcioni plan uključuje prioritetne ciljeve.
- ✓ Akcioni plan pokazuje uticaj troškova i uključuje informacije kako će biti obavljen monitoring za svaku aktivnost i kako će ista biti evaluirana.
- ✓ Dogovoriti vremenski okvir za svaku aktivnost.
- ✓ Odlučite da li predloženu aktivnost treba postići u kratkom, srednjem roku ili na duži rok.
- ✓ Odlučite kako ćete mjeriti uspjeh u postizanju vaših ciljeva.
- ✓ Uključiti dio kojim ćete pratiti i finansijske troškove koji mogu nastati usljed realizacije vaših aktivnosti.

PRIMJER: IZVOD IZ AKCIONOG PLANA ZA TEMU „POTROŠNJA I OTPAD“ (JU OŠ „MIRKO SRZENTIĆ“ PETROVAC)

AKCIONI PLAN EKO-ŠKOLA 2016-2018 OŠ „MIRKO SRZENTIĆ“

Tema	Ciljevi (sa specifičnim zadacima)	Odgovorne osobe	Vremenski okvir	Osvrt na realizaciju (sa indikatorima)
Potrošnja i otpad	<ul style="list-style-type: none"> Povećanje svijesti o važnosti selektivnog odlaganja otpada među učenicima i nastavnicima 	<p>Vanesa Budimić Vuković Profesorica biologije</p> <p>Ivana Kurtović Profesorica razredne nastave</p> <p>Predstavnici roditelja</p>	kontinuirano, u toku godine	<ul style="list-style-type: none"> U učionicama postoje kartonske kutije za reciklažu papira i kartona U školskom dvorištu imamo kontejner za papir Kante za selektivno odlaganje otpada se nalaze u dvorištu i školi
	<ul style="list-style-type: none"> Akcije čišćenja učionica i dvorišta i neke lokacije u lokalnoj zajednici – uklanjanje krupnog otpada i selektovanje otpada 	Učenci VIII i IX razreda	Kontinuirano, jednom nedjeljno	<p>Eko – patrola učenika šestih i sedmih razreda obilazi učionice svake srijede i prikuplja i selektuje otpad</p> <ul style="list-style-type: none"> Učešće nastavnika i učenika škol u akciji čišćenja grada Metla! – Dan za čišćenje povodom Međunarodnog Dana Planete zemlje 22..2017. "Čep za život lijep" – akcija sakupljanja plastičnih čepova, mart 2018.
	<ul style="list-style-type: none"> Podsticanje reciklaže i ponovne upotrebe predmeta - Smanjenje produkovanja otpada kroz podsticanje reciklaže 	<p>Dragana Mijač Profesorica likovnog vaspitanja</p> <p>Razredne starješine</p>	Kontinuirano, u toku godine	<ul style="list-style-type: none"> Festival Waste & Art, 19..11.2016. Podgorica Humanitarni novogodišnji bazari, 2016. i 2017. godine Dan Opštine Budva, 22.11.2016. izrada maketa grada, izrada suvenira od kamena Dan Opštine Budva, 22.11.2017.godine, izrada mozaika od kamena Dan škole 2.2.2018. godine – modna revija od recikliranih tkanina

2.4 KORAK 4 – Monitoring i evaluacija

Monitoring i evaluacija daju vašem programu Eko-škole kredibilitet. Da bi pratili i mjerili uspješnost sprovođenja svog programa Eko-škole i postigli ciljeve postavljene u vašem akcionom planu, morate pratiti i vrednovati napredak. To će ukazati na oblasti u kojima su aktivnosti bile uspješne i one u kojima je možda potreban drugačiji pristup.

- Koliko god je moguće, učenike treba ohrabriti da se bave praćenjem osmišljenim u akcionom planu kako bi se kod njih podstakao osjećaj vlasništva prema programu i omogućilo da se nastavnici povuku iz prvog plana.
- Postizanje ciljeva može da pruži osjećaj ponosa na dostignuća i napredak i ojača motivaciju i učešće na nivou cijele škole.
- Kontinuirano praćenje će vam pomoći da se uvjerite da se održava interesovanje za Eko-škole. Ovo će olakšati prelazak sa uspostavljanja programa zaštite životne sredine na fazu kada je to sastavni dio svakodnevnog života škole.

Praćenje i ocjenjivanje napretka vašeg rada na realizaciji programa Eko-škole je odlična prilika da se uključe veze sa kurikulumom, naročito u oblasti matematike, ICT, umjetnosti, geografije, maternjeg i stranih jezika, kao i u razvijanju drugih vještina, kao što su razumijevanje sebe, međusobno razumijevanje, lično zdravlje, moralni karakter, duhovna svijest, građanska svijest, kulturno razumijevanje, medijska svijest, etička svijest, mogućnost zapošljavanja, ekonomska svijest i obrazovanje za održivi razvoj.

Načini praćenja napretka

Metode praćenja koje koristite zavisice od ciljeva i kriterijuma za mjerenje navedenih u Akcionom planu, kao i od uzrasta i sposobnosti učenika, zaposlenih i drugih koji su uključeni u proces.

Evo nekoliko predloga:

- Redovnim očitavanjem brojila može se pratiti svako smanjenje u potrošnji i dokumentovati efekti aktivnosti sprovedenih zarad uštede energije;
- Izračunavanje finansijske uštede će pokazati efekte inicijativa za uštedu energije (gdje druga mjerenja nijesu dostupna);
- Računanje smanjenja kilometraže pređene automobilom jer se do škole pješaći tokom jedne sedmice (ili čak tokom cijelog mjeseca!);
- Praćenje odlaganja smeća/otpada će pokazati efekte aktivnosti preduzetih za otpad/reciklažu.
- Vođenjem dnevnika ishrane učenika mogu se pratiti promjene navika u ishrani, ukoliko radite temu zdrave ishrane;
- Fotografije prije, za vrijeme i nakon sprovedene akcije treba uzeti kao vizuelni dokaz kao podrška aplikaciji za dobijanje Zelene zastave;
- Vođenje evidencije o divljim životinjama / vrstama biljaka, grmlja i drveća i koliko ih je zasađeno u školskom dvorištu svake godine, pomoći će u praćenju biodiverziteta.

Preporučuje se da Eko-odbor i koordinator programa Eko-škole:

- Prikazuju rezultate monitoringa (npr. grafikonima, dijagramima) i da se dobijeni podaci koriste u realizaciji nastave;
- Obezbeđuju se da je cijela škola u toku sa napretkom u postizanju zacrtanih ciljeva. Rezultate postavljati na oglasnu tablu Eko-škole/školskom sajtu ili predstavljati na sjednicama Nastavničkog vijeća;
- Redovno izrađuju izvještaje za sastanke Upravnog odbora škole, Savjeta roditelja itd;
- Podatke iz svakog praćenja čuvaju i koriste za poređenje sa trenutnim stanjem.

Ukratko, vaš program monitoringa i evaluacije treba da:

- Razvijate paralelno sa Akcionim planom;
- Realizuju učenici kad god je to izvodljivo;

- Daje povratnu informaciju za Akcioni plan kako bi se utvrdile oblasti koje treba korigovati ili poboljšati kada i gdje to bude neophodno;
- Povećati vjerovatnoću (ili skratiti potrebno vrijeme) za postizanje ciljeva formulisanih u Akcionom planu; i
- Objavljen (npr. prikazan na oglasnoj tabli Eko-škole, sajtu škole, školskom časopisu itd).

KLJUČNA PREPORUKA: Važno je da gdje god je to moguće vaš monitoring kvantifikujete, koristeći jedinicu stanja životne sredine koja se primjenjuje u školi, na primjer, broj/količina sadržaja kanti za smeće koji se na deponiju odvoze nedjeljno, jedinica mjesečne potrošnje električne energije, prosječni troškovi potrošnje vode po učeniku mjesečno, itd. Važno je sprovoditi mjerenja „prije i poslije“ kako bi se mogao evaluirati napredak.

Kriterijumi koje treba zadovoljiti u okviru ovog koraka, kako bi škola mogla aplicirati za nagradu Međunarodna zelena zastava – INDIKATORI POSTIGNUĆA:

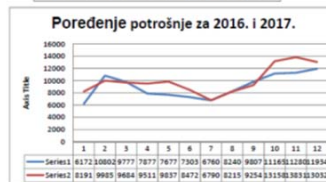
- ✓ Eko-odbor prati efikasnost sprovođenja programa Eko-škole: prikupljanjem i obradom podataka ili fotografisanjem „prije i poslije“ itd.
- ✓ Za svaki zadatak u Akcionom planu je naznačeno da li je ostvaren ili nije. Na sastancima učenici razmatraju zašto nijesu uspjeli da ispune neke zadatke i predlažu naredne korake.
- ✓ O praćenju napredovanja sprovođenja programa u skladu sa postavljenim Akcionim planom je informisana cijela škola (izvještaji, fotografije itd. objavljeni na oglasnoj tabli programa – Eko-kutku).
- ✓ Neki podaci iz monitoringa se efikasno koriste u nastavi, na primjer, kreiranje grafikona i dijagrama o potrošnji vode i električne energije, količini otpada i sl. na primjer na časovima matematike, informatike itd.
- ✓ Prikupljeni dokazi i podaci su analizirani i evaluirani kako bi učenicima pomogli da osmisle nove aktivnosti koje treba preduzeti.

PRIMJER: ANALIZA POTROŠNJE ELEKTRIČNE ENERGIJE (JU OŠ „ORJENSKI BATALJON“, BIJELA)

Analiza potrošnje električne energije										
Mjesec	Godina	El. Energija				Broj učenika	Prosječna potrošnja energije po učeniku kWh/ač.	Prosječni trošak po učeniku €/u.č.	Odnos Računa 2018/2017	Napomena
		Viša tarifa - VT kWh	Niša tarifa - NT kWh	Ukupno kWh	Račun - €					
Januar	2017			0.00						
	2018	4480.00	1280.00	5760.00	1103.47	500	11.52	2.21	#DIV/0!	
Februar	2017			0.00						
	2018	6160.00	1040.00	7200.00	1389.21	500	14.40	2.78	#DIV/0!	
Mart	2017			0.00						
	2018	5760.00	1200.00	6960.00	1313.72	500	13.92	2.63	#DIV/0!	
April	2017	3440.00	800.00	4240.00	914.65	500	8.48	1.83	0.85	
	2018	2480.00	880.00	3360.00	774.29	500	6.72	1.55		
Maj	2017	2880.00	1040.00	3920.00	712.85	500	7.84	1.43		
	2018			0.00					#DIV/0!	
Jun	2017	2000.00	640.00	2640.00	462.29	500	5.28	0.92		
	2018			0.00					#DIV/0!	
Jul	2017			0.00					#DIV/0!	
	2018			0.00					#DIV/0!	
Avgust	2017			0.00					#DIV/0!	
	2018			0.00					#DIV/0!	
Septembar	2017	2480.00	560.00	3040.00	682.74	500	6.08	1.37		
	2018			0.00					#DIV/0!	
Oktobar	2017	3775.00	1004.00	4779.00	824.86	500	9.56	1.65		
	2018			0.00					#DIV/0!	
Novembar	2017	5280.00	720.00	6000.00	1314.84				#DIV/0!	
	2018			0.00					#DIV/0!	
Decembar	2017	6720.00	1120.00	7840.00	1425.54	500	15.68	2.85		
	2018			0.00					#DIV/0!	
Profesor fizike: Mira Crnogorac										

Potrošnja energije u školi

mjeseci	2016	2017
I	6172	8191
II	10802	9985
III	9777	9684
IV	7877	9511
V	7677	9837
VI	7303	8472
VII	6760	6790
VIII	8240	8215
IX	9007	9254
X	11165	13158
XI	11280	13831
XII	11934	13032

2.5 KORAK 5 – Povezivanje sa kurikulumom

Cilj je da se program Eko-škole integriše u nastavni plan i program rada škole, kad i gdje je to moguće.

Princip programa Eko-škole je da se teme o životnoj sredini proučavaju u učionici i utiče na način na koji cijela škola živi. Odluka o tome koje teme ćete izučavati treba, ako je moguće, da poboljša životnu sredinu kroz aktivnosti koje se sprovode u vašoj školi.

Kriterijumi koje treba zadovoljiti u okviru ovog koraka, kako bi škola mogla aplicirati za nagradu Međunarodna zelena zastava – INDIKATORI POSTIGNUĆA:

- ✓ Godišnji planovi rada nastavnika uključuju teme Eko-škola i primjere koji pokazuju kako su teme obrađene u različitim razredima (uzrasnim grupama) i u različitim nastavnim predmetima (područjima aktivnosti).
- ✓ Škola je imenovala pojedince iz škole koji su odgovorni za obrazovanje za održivi razvoj.
- ✓ Više od 2 teme programa Eko-škola su sastavni dio Akcionog plana rada Škole, Godišnjeg plana rada nastavnika, priprema za nastavu i Plana profesionalnog razvoja nastavnika.
- ✓ Prikupljeni podaci (Ocjena stanja životne sredine) koriste se u nastavi.
- ✓ Posvećuje se žanja novim ciljevima obrazovanja za održivi razvoj i povezivanju sa njima, ako je moguće.

3.6 KORAK 6 – Obavještanje javnosti

Program Eko-škole je inkluzivni program koji ima za cilj da obuhvati cijelu školu i širu društvenu zajednicu uključivanjem svih u ekološke aktivnosti.

Kroz konstantno informisanje javnosti i „dane akcije“ program Eko-škole daje priliku svima – učenicima, nastavnicima, nenastavnom osoblju, roditeljima, lokalnoj zajednici i drugim grupacijama – da se udruže i rade zajedno na postizanju određenih ciljeva navedenih u Akcionom planu. Postoji toliko mnogo ideja za „dane akcije“ i zato je važno da svi učenici imaju priliku da svoje ideje sprovedu u praksi. Možete organizovati dane prikupljanja smeća, dane zdrave ishrane, sedmicu pješačenja do škole... Možete neke od časova održati u krugu školskog dvorišta. Popis je beskonačan!

Kako napredujete kroz program Eko-škole otvaraće vam se sve više prilika da svoje aktivnosti povezujete sa širom zajednicom. Uključivanje roditelja, susjeda, lokalnih preduzeća i lokalne vlasti mogu biti izvrsni izvori savjeta, praktične pomoći, pa čak i finansiranja. Škola je ključna tačka čitave jedne zajednice i kao takva može nadahnuti i pokazati kako održivost može biti prihvaćena i u domaćinstvima i srži lokalne zajednice. Dok će Eko-odbor voditi aktivnosti planiranja i razvijanja Akcionog plana, veoma je važno da što više učenika i nastavnika sudjeluje u projektima što je više moguće, da se stvarno uključe u realizaciju programa Eko-škole i budu ponosni na svoje uspjehe.

U nastavku prikazujemo neka područja u kojima možete u eko-školski program uključiti cijelu zajednicu.

Prilikom formiranja Eko-odbora treba:

- Omogućiti da vaš Eko-odbor biraju učenici i vode učenici.
- Osigurati da se odlučivanje realizuje putem konsultacija.
- Iskoristiti eko-školsku mrežu podrške tražeći savjete o temama iz lokalne zajednice, drugih partnerskih organizacija ili lokalnih firmi.

U fazi izrade Ocjene stanja životne sredine možete:

- Sprovesti ankete u školi i široj zajednici, koristeći podatke za kreiranje statističkog pregleda.
- Pisati dopise lokalnim firmama kako bi obezbijedili finansijsku pomoć.

Prilikom izrade Akcionog plana možete:

- Redovno davati povratnu informaciju o/sa sastanaka Eko-odbora učenicima i nastavnicama na sjednicama ili tokom nastave.
  - Pozvati goste iz drugih institucija ili preduzeća.
  - Proširiti Akcioni plan uključivanjem aktivnosti koje će učenici raditi kod kuće, što će pomoći podizanju svijesti u porodici kao društvenoj jedinici.
- Dobra ideja je i da prije nego što krenete u implementaciju programa Eko-škole upriličite događaj na kome će Eko-odbor imati priliku da objasni ciljeve i razloge za sprovođenje programa i uputiti poziv učenicima i roditeljima da se uključe.

O događajima koje organizujete informacije objavljujete na oglasnoj tabli Programa / Eko-kutku. Oglasna tabla bi trebalo da se nalazi na vidnom mjestu unutar škole, dostupnom za učenike, roditelje i druge posjetioce. Možete da o sprovođenju programa pišete priloge za školski časopis, ili ako je moguće, napravite poseban bilten za eko-školske aktivnosti. Možete organizovati i izložbu o sprovođenju programa, u okviru škole i u široj zajednici, npr. u lokalnoj biblioteci, Skupštini grada itd.

KLJUČNA PREPORUKA: Obratite se lokalnim medijima i zamolite ih da objave priloge o uspješnosti vašeg programa Eko-škole.

**Kriterijumi koje treba zadovoljiti u okviru ovog koraka, kako bi škola mogla aplicirati za nagradu Međunarodna zelena zastava –
INDIKATORI POSTIGNUĆA:**

- ✓ Aktivnosti Eko-škole su prikazane na oglasnoj tabli (Eko-kutku).
Oglasna tabla je postavljena na vidljivom mjestu koje često posjećuju učenici i nastavnici. Ovo mjesto je dostupno i drugim posjetiocima (roditeljima itd.).

- ✓ Na školskoj veb stranici, postoji dio posvećen programu Eko-škole koji se redovno ažurira ili škola ima poseban veb sajt/fejsbuk stranicu o programu Eko-škole koji/koja se redovno ažurira.
- ✓ Škola objavljuje školske novine u kojima postoji dio posvećen programu Eko-škole.
- ✓ Eko-odbor je napravio najmanje četiri priloga o aktivnostima koje se odnose na program Eko-škole. Neki od njih su objavljeni u medijima (novine, radio, televizija).

PRIMJERI:

ELEKTRONSKI EKOLOŠKI ČASOPIS OŠ "SRBIJA" BAR

<https://www.flipsnack.com/ekobit2018/ekobit.html>

2.7 KORAK 7 – Izrada Eko-koda

Vaš Eko-kod treba da bude izjava o vašoj misiji. Ona treba da pokaže, na jasan i maštovit način, osnovne vrijednosti vaše škole, posvećenost ka poboljšanju uticaja na životnu sredinu i težnju ka održivoj budućnosti.

Eko-kod treba da bude povezan sa Akcionim planom, da obuhvata aktivnosti koje učenici i svi u školi namjeravaju da sprovedu. Ovaj zadatak je takođe idealan za povezivanje sa kurikulumom. Eko-kod treba da bude prikazan u svakoj učionici i na oglasnoj tabli – Eko-kutku, u zajedničkim prostorijama i zbornici. Sadržaj Eko-koda treba redovno revidirati kako bi se osiguralo da i dalje odražava eko ciljeve i zadatke škole kako se budete bavili novim pitanjima.

Veoma je važno da učenici prepoznaju svoje učešće i doprinos u razvijanju Eko-koda, jer će im to dati veći osjećaj vlasništva i odgovornosti za program i njegove vrijednosti.

Koju formu treba da ima Eko-kod?

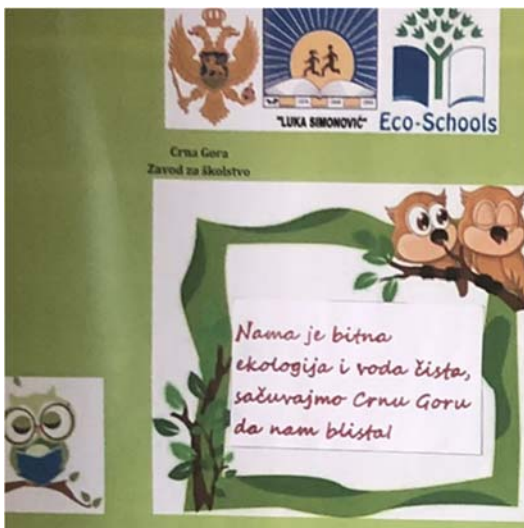
Format Eko-koda u potpunosti zavisi od škole. Imate slobodu da budete kreativni koliko želite. U idealnom slučaju, to može biti lista izjava, jedan akrostih, pjesma/rep ili pjesma. Format treba da odgovara uzrastu i sposobnostima učenika.

KLJUČNA PREPORUKA: Kao što prethodno navedeno, Eko-kod može biti odličan način za informisanje i uključivanje cijele škole. Neke škole su svoj Eko-kod pretvorile u "rep" pjesmu ili slogan koji svi učenici i zaposleni mogu da koriste. Neki stepen više je recimo upotreba privlačnog "mnemoničnog oblika 'ili' akronima".

Kriterijumi koje treba zadovoljiti u okviru ovog koraka, kako bi škola mogla aplicirati za nagradu Međunarodna zelena zastava – INDIKATORI POSTIGNUĆA:

- ✓ Cijeloj školi je data mogućnost da sugeriše ono za što vjeruje da treba uključiti, redefinisati i/ili poboljšati u Eko-kodu.
- ✓ Odbor Eko-škole kreira Eko-kod od dobijenih sugestija i predstavlja ukupnoj školskoj zajednici (učenici, nastavnici, itd) radi odobravanja.
- ✓ Eko-kod je predstavljen na oglasnoj tabli/Eko-kutku i u svim učionicama, u zajedničkim prostorijama i zbornici.
- ✓ Eko-kod odražava viziju učenika o tome kakvu Eko-školu žele da imaju i šta su oni voljni da urade kako bi je takvom napravili.
- ✓ Sadržaj Eko-koda treba redovno revidirati kako bi se osiguralo da i dalje odražava eko ciljeve i zadatke škole.

PRIMJERI:

OŠ „Pavle Rovinski“ i Eko-odbor škole, u okviru projekta „Eko-škole u Crnoj Gori“, raspisuju:

KONKURS

za najbolju ekološku pjesmu i ekološki logo škole

- Radovi za najbolju ekološku pjesmu i eko-logo, moraju obrađivati teme vezane za ekologiju. Učesnici konkursa mogu sami odabrati temu koju će realizovati.
- Pravo učešća na konkursu imaju svi učenici naše škole.
- Jedan učenik može učestvovati u obje kategorije i može prijaviti najviše tri rada.
- Logo treba koncipirati kao znak uz koji će se upisivati naziv škole. Poželjno je da dominira zelena boja.
- Logo će biti korišten na promotivnim materijalima projekta Eko-škola (brošure, majice, poster, fb stranica i sajt škole...).
- Radovi moraju biti originalni, bez preuzimanja sa interneta.
- Pjesme i idejna rješenja za logo, prispjele na konkurs, pregledaće komisija iz Eko-odbora škole u sastavu: Marijana Papić, Ljiljana Četković i Milena Stefanović, uz konsultacije nastavnika tehnike i informatike i maternjeg jezika.
- Učestvovanjem na konkursu, autor je saglasan da se njegov rad može koristiti kao eko-kod (himna) i eko-logo škole. Škola preuzima autorska prava nad odabranim rješenjem. Odabrani logo postaće službeni logo Eko-škole, a odabrana pjesma – himna Eko-škole.
- Prijedlozi za eko-kod se mogu dostaviti u rukopisu nastavnicima u školi ili na e.mail adresu škole, sa naznakom „Za konkurs“, a idejna rješenja za logo mogu se dostaviti u vidu skeniranih crteža ili u digitalnom obliku (jpg, pdf ili drugi): pavlerovinski@t-com.me
- Konkurs je otvoren do 9. novembra 2017. godine .

3. TEME I CILJEVI ODRŽIVOG RAZVOJA

3.1 Uvođenje 10 glavnih tema

Dok su sedam koraka i metodologija koja se sprovodi u sedam koraka najvažniji aspekt programa Eko-škole, radeći na određenim temama došlo se do zaključka da mogu biti od velike pomoći u strukturiranju programa.

U ovu svrhu predloženo je 10 glavnih tema. To su: biodiverzitet, klimatske promjene, pravda, energija, globalno građanstvo, zdrava ishrana, smeće, školski vrtovi/bašte, transport, otpad, voda.

Slika 2. Glavne teme

Iznad su prikazani simboli za teme koje su razvile međunarodne Eko-škole i nove škole ih mogu koristiti u svojim materijalima.

Simboli se mogu naći u Podio - Files Library / Resources / Themes / Icons.

Trenutno postoji oko dvadesetak tema na kojima se radi u različitim zemljama. U prethodnom periodu, glavne teme većine zemalja odnosile su se na teme životne sredine i bile su fokusirane na tri tokom godine. Neke zemlje uvijek imaju smeće kao obaveznu temu. Internacionalne škole koje sprovode program Eko-škole (run by Eco-Schools International) imamo globalno građanstvo ili klimatske promjene kao obavezne tema. Zbog promjene u kurikulumima u različitim zemljama, ali i zbog uvođenja ciljeva održivog razvoja (SDGs) u septembru 2015. godine, teme će nužno uvijek biti u procesu revizije i ažuriranja.

Teme su koristan način prilikom strukturiranja plana i programa u mnogim zemljama, prednost se daje Metodologiji sedam koraka i njihovom sprovođenju.

3.2 Teme za nove zemlje i međunarodne škole

Međunarodni zahtjevi koje međunarodne Eko-škole koriste, navode u izvještaju da će glavne teme (10) biti pokrivena i da tri teme moraju biti obuhvaćene Akcionim planom kako bi se prijavile za nagradu Međunarodna zelena zastava i da će jedna od tih tema uvijek biti globalno građanstvo/klimatske promjene/klimatsko zakonodavstvo. Kako bi se osigurala ujednačenost u programu sa međunarodnim Eko-školama preporučuje se da nove zemlje slijede ovaj postupak koliko god je to moguće.

Ispod je link za E-vodič o sedam koraka u vezi sa klimatskim promjenama.

http://www.wwf.sg/for_schools/eco_schools_programme/6_themes/climatechange/eguidebook/

3.3 Buduće teme

Nove teme, na primjer u državama Indijskog okeana, uključuju uslove života, kulturnu baštinu, zemljište i vazduh i okeane i obalu. Smanjenje rizika od katastrofa je i nova tema koju će u budućnosti nažalost biti potrebno uključiti i u drugim zemljama.

Fleksibilnost je krilatica u mnogim gradovima i školama. Elastična zajednica ili budućnost otpornosti mogu, na primjer zauzeti mjesto održivosti našeg svijeta. Ostale teme koje su važne za obrazovanje za održivi razvoj su etika i vrijednosti i ravnopravnosti.

3.4 Igre kao dio kurikuluma

Igranje igrica značajno doprinosi formalnom i neformalnom učenju učenika. Takođe može donijeti neke promjene tokom procesa nastave/učenja što zadržava interesovanje i motiviše učenike.

Primjer igra za podučavanje učenika o otpadu, pod nazivom "Otpad Race", može se naći na Podio – Files Library/The Seven Steps/Curriculum.

Više primjera zabavnih načina integrisanja programa Eko-škole u kurikulum možete naći na Podio – Files Library/The Seven Steps/Curriculum.

4. SISTEM NAGRAĐIVANJA

4.1 Međunarodni zahtjevi za dodjelu nagrade Zelena zastava

U ovom tekstu su dati osnovni kriterijumi za dodjelu nagrade Zelena zastava, mada zemlje mogu imati dodatne kvantitativne, kvalitativne ili proceduralne uslove. Dodatni uslovi mogu biti posljedica zakona koji se

odnose na nastavni plan i program u tim zemljama. Eko-škole prihvataju ove zakone i uključuju ih u Metodologiju sedam koraka kako bi bili od pomoći realizatorima programa. Zahtjevi su obično dio Prijave za Zelenu zastavu i to pod 'Dodatni primjeri rada na obrazovanju za održivi razvoj'.

U nastavku je inicijalna ček-lista kako bi škole mogle da se upoznaju sa kriterijumima koje koriste Međunarodne Eko-škole.

- Metodologija sedam koraka je osnovni pristup programa Eko-škole. Uspješna realizacija ovog procesa će biti zajednička karakteristika svih škola kojima je nagrada dodjeljena. Škole moraju da pokažu jasne dokaze o implementaciji metodologije Sedam koraka kroz svoja postignuća.
- U program Eko-škole treba da bude uključena cijela, ili najveći dio škole. To ne treba da bude program samo Odbora Eko-škole. Prilikom procjenjivanje škole, u procesu dodjele nagrade Zelena zastava, Nacionalni operateri će razmotriti dokaze o aktivnostima realizovanim na nivou cijele škole.
- Potrebno je obezbijediti dokaze koji će pokazati šta je škola postigla. Čak i ako nisu postignuti ciljevi postavljeni u Akcionom planu, važno je da škola može da dokaže da na njima radi.
- Škola treba da pokaže aktivnu komunikacionu strategiju kojom informiše cijelu školu i zajednicu o svojim aktivnostima.
- Zemljama koje tek počinju da sprovode program Eko-škole, preporučuje se rad na tri teme, a jedna od njih bi trebalo da bude Globalno građanstvo ili Klimatske promjene/Klimatska pravda.
- Nakon dodjele nagrade Zelena zastava, logo Fondacije i logo programa Eko-škole bi trebalo da budu uključeni u sve materijale.
- Škola mora učestvovati u najmanje jednoj aktivnosti godišnje.
- Ukoliko je moguće, nagradu Zelena zastava bi trebalo da uruči istaknuti član zajednice ili lokalne uprave, odnosno, bivši učenik škole, ili gradonačelnik.
- Preporučuje se da procedura javnih nabavki škole bude dio procesa obnavljanja priznanja Međunarodna zelena zastava.

4.2. Obnavljanje statusa Eko-škole

Kako bi se zadržao status Eko-škole, potrebno je nakon dvije godine dokazati dostignut nivo prethodnog sprovođenja, ali i da je učinjen korak naprijed u realizaciji smjernica vaspitanja i obrazovanja za životnu sredinu. Škola po pozivu Nacionalnog koordinatora, odnosno sama blagovremeno, dostavlja prijavu za obnavljanje statusa i dokaznu dokumentaciju o sprovođenju programa prema programskim koracima. Izuzetno je važno iscrpno dokumentovati svaki programski korak kroz rad na izabranoj temi/ama. Ukoliko je do dobijanja statusa škola obrađivala tri teme, kod obnavljanja statusa prikazuje koliko je svoj rad unaprijedila u tim temama i šta je postigla u obradi teme koju je dodala nakon sticanja statusa. Saobraćaj, zdrav život, biodiverzitet i brojne druge teme obrađuju se nakon osnovnih (voda, energija i otpad).

5. PRILOZI

Prilog 1 – OBRAZAC ZA PRIJAVU UČEŠĆA U MEĐUNARODNOM PROGRAMU EKO-ŠKOLE

Zavod za školstvo svake godine objavljuje poziv za prijavu učešća u međunarodnom programu Eko-škole.

Prijava se vrši preko linka na kojem se nalazi online obrazac prijave za učestvovanje u međunarodnom programu Eko-škole

<https://goo.gl/forms/yO7INrNjt0Ccd7KC2>

Prijava za učestvovanje u međunarodnom programu Eko-škole

Molimo Vas da popunite sve podatke unutar ovog formulara. Na kraju pritisnite dugme SUBMIT i Vaša prijava će biti automatski poslata.

* Required

Naziv obrazovne ustanove *

Your answer

Adresa *

Your answer

Opština *

Your answer

Prilog 2 – APLIKACIONA FORMA ZA ZELENU ZASTAVU

Ovdje je prikazana aplikaciona forma koju je neophodno poslati prilikom apliciranja škole za Zelenu zastavu.

Ova forma će nam pružiti detaljne informacije o naporima vaše škole. Imajte na umu da škole moraju obnoviti svoju Zelenu zastavu svake druge godine.

APLIKACIONA FORMA ZA ZELENU ZASTAVU

Naziv škole	
Direktor/direktorica	_____ E-mail: Br. telefona:
Koordinator/koordinatorica	_____ E-mail: Br. telefona:
Od kada škola sprovodi program Eko-škole	
Adresa sajta, Facebook ili Instagram stranice	
Prijavu popunio/popunila	

Korak 1 – Eko-odbor

Navedite članove Eko-odbora (roditelji, nastavnici, učenici, predstavnik/ca lokalne zajednice ...).

Upisati ili priložiti spisak članova Eko odbora

Objasnite kako se odvijaju sastanci Odbora Eko-škole?

Ko organizuje/vodi sastanke Eko-odbora?	
Ko vodi zapisnike na sastancima Eko-odbora?	
Koliko je održano sastanaka Eko-odbora?	
Koliko puta su roditelji, volonteri ili drugi članovi van škole prisustvovali sastancima?	
Kako se donose odluke na sastancima?	
Da li članovi Eko-odbora informišu kolektiv o svom radu?	

KORAK 2 – Ocjena stanja životne sredine

Koje od ponuđenih tema ste odabrali?

Tema	Čekirati	Kratko obrazloženje?
Globalno građanstvo	☐	
Energija	☐	
Voda	☐	
¹ Školsko dvorište (vrt, bašta)	☐	
Potrošnja i	☐	

¹ Obavezno popunite polje.

otpad	☐	
Transport	☐	
Bezbijednost hrane, ishrana i održiva poljoprivreda	☐	
Klimatske promjene	☐	
Održivi gradovi	☐	
Biodiverzitet	☐	

KORAK 3 – Akcioni plan

Ko je učestvovao u izradi Akcionog plana za svaku od tema i na koji način su predstavljeni na nivou ustanove?

Tema	Ko je učestvovao i izradi Akcionog plana i kako ste sa njim upoznali ostale u školi?

KORAK 4 – Monitoring i evaluacija

Na koji način ste pratili sprovođenje programa Eko-škole i procjenjivali uspješnost realizovanih aktivnosti. Prilikom odgovaranja na ova pitanja pogledajte svoj Akcioni plan.

Na koji način ste pratili sprovođenje aktivnosti programa Eko-škole?	
Da li možete dokumentovati u kojoj mjeri su ostvareni postavljeni ciljevi? (Da li realizaciju ciljeva pratite grafički/tabelarno)?	
Koje aktivnosti biste ocijenili kao najuspješnije?	
Šta je predstavljalo najveći izazov tokom implementacije programa Eko-škole?	

KORAK 5 – Povezivanje sa kurikulumom

Molimo vas da date tri primjera kako ste povezali program Eko-škole sa kurikulumom:

Primjeri	Razred	Nastavni predmet	Aktivnost
Primjer 1			
Primjer 2			
Primjer 3			

KORAK 6 – Obavještanje javnosti

Objasnite na koji način ste uključili školu i širu zajednicu u program Eko-škole:

Na koji način razmjenjujete informacije o programu Eko-škole unutar ustanove?	
---	--

Kako ste obezbijedili uključivanje šire zajednice u aktivnosti programa Eko-škole?	
Da li ste organizovali neke posebne promotivne događaje?	
Da li ste uspostavili komunikaciju sa nekom od ustanova u vašoj regiji ili u drugim zemljama kako biste razmijenili iskustva?	

KORAK 7 – Eko-kod

Ukratko opišite kako je nastao vaš Eko-kod.	
Gdje je Eko-kod postavljen?	
Kako ste omogućili da svi učenici budu upoznati sa njim?	

INFORMACIJE OD DIREKTORA
(Popunjava direktor ustanove)

Kratko objasnite kako vidite dalju primjenu programa Eko-škole u Vašoj ustanovi?	
Koji su benefiti od programa Eko-škole u Vašoj ustanovi?	
Kako ste uspjeli da obezbijedite podizanje svijesti i uključivanje kompletne škole u program Eko-škole?	
Kako je program Eko-škole integrisan u školski razvojni plan?	

Potvrđujem da su prethodne informacije istinite po mojim najboljim saznanjima.

DATUM

_____

KOORDINATOR EKO-ŠKOLE

_____

DIREKTOR

_____

Prilog 3 – EVALUACIONI UPITNIK (KRITERIJUMI ZA DODJELU ZELENE ZASTAVE)

UPITNIK

Kriterijumi za dodjelu Zelene zastave

Korak u sprovođenju programa Eko-škole	Kriterijum	DA/NE	Komentar
KORAK 1: Eko-odbor	Učenici se javljaju dobrovoljno i/ili ih drugi učenici predlažu za članove Eko-odbora.		
	Učenici čine više od 50% članova		
	Članovi Eko-odbora su i roditelji, predstavnici lokalne zajednice,		
	Odbor se sastaje makar jednom u tromjesečju.		
	Učenici vode sastanke Eko-odbora i zapisnike sa sastanaka Eko-odbora (samostalno ili uz pomoć odraslih).		
	Zapisnici su objavljeni na tabli Eko-škole (Eko-kutku) i/ili veb stranici Eko-škole.		
	O radu Eko-odbora se izvještava na sjednicama nastavničkog vijeća/upravnog odboru škole/roditeljskim sastancima (izvještaji o radu, zapisnici sa sastanaka).		

KORAK 2: Ocjena stanja životne sredine	Ocjenu stanja životne sredine su sproveli učenici iz različitih razreda (uzrasnih grupa) pod rukovodstvom Eko-odbora, zajedno sa koordinatorom programa i ostalim nastavnicima ili predstavnicima druge grupe (rukovodstvo škole, tehničko osoblje, roditelji).		
	Ocjena stanja životne sredine je predstavljena svima u školi, kao i ostalima koji su zainteresovani za rad škole. Rezultati su objavljeni na oglasnoj tabli Eko-škole, školskim novinama i vebsajtu škole.		
	NAPOMENA: Za nagradu Zelena zastava je obavezno Ocjenu stanja životne sredine sprovoditi svake dvije godine, kako bi bila ažurna prilikom slanja zahtjeva za obnavljanje statusa, a svakako se, kao primjer dobre prakse, može sprovoditi i svake godine.		
KORAK 3: Akcioni plan	Eko-odbor je izradio Akcioni plan na osnovu Ocjene stanja životne sredine. Plan obuhvata ciljeve, planirane zadatke, rokove za ispunjavanje zadataka, podjelu odgovornosti za izvršavanje zadataka, načine praćenja realizacije. Akcioni plan je uvršten u Godišnji plan rada škole.		

	Učenci su sami ili uz podršku koordinatora osmislili ciljeve i zadatke u Akcionom planu.		
	Naimanje tri teme iz programa Eko-škola su uključene i detaljno razrađene u Akcionom planu.		
	Sa Akcionim planom je upoznata cijela škola (objavljen je na oglasnoj tabli programa – Eko-kutku).		
	Zadatke ispunjava Eko-odbor, učenici i nastavnici. Tehničko osoblje i/ili školsko rukovodstvo su, također, uključeni u implementaciju zadataka.		
	Aktivnosti u Akcionom planu su dokazano ostvarene: postoji realno obrazloženje za aktivnosti koje nijesu ostvarene.		
KORAK 4: Monitoring i evaluacija	Eko-odbor prati efikasnost sprovođenja programa Eko-škole: prikupljanjem i obradom podataka ili fotografisanjem „prije i poslije“ itd.		
	Za svaki zadatak u Akcionom planu je naznačeno da li je ostvaren ili nije. Na sastancima učenici razmatraju zašto nijesu uspjeli da ispune neke zadatke i predlažu naredne korake.		

	O praćenju napredovanja sprovođenja programa u skladu sa postavljenim Akcionim planom je informisana cijela škola (izvještaji, fotografije itd. objavljeni na oglasnoj tabli programa – Eko-kutku).		
	Neki podaci iz monitoringa se efikasno koriste u nastavi, na primjer, kreiranje grafikona i dijagrama o potrošnji vode i energije, količini otpada i sl. na primjer na časovima matematike (ovo podržava i Korak 5).		
	Prikupljeni dokazi i podaci su analizirani i evaluirani kako bi učenicima pomogli da osmisle nove aktivnosti koje treba preduzeti.		
KORAK 5: Povezivanje sa kurikulumom	Najmanje 3 teme programa Eko-škola su sastavni dio Akcionog plana rada Škole, Godišnjeg plana rada nastavnika, priprema za nastavu i Plana profesionalnog razvoja nastavnika.		
	Prikupljeni podaci (Ocjena stanja životne sredine) koriste se u nastavi.		

	<p>Godišnji planovi rada nastavnika uključuju teme Eko-škola i primjere koji pokazuju kako su teme obrađene u različitim razredima (uzrasnim grupama) i u različitim nastavnim predmetima (područjima aktivnosti).</p>		
<p>KORAK 6: Obavještavanje javnosti</p>	<p>Aktivnosti Eko-škole su prikazane na oglasnoj tabli (Eko-kutku). Oglasna tabla je postavljena na vidljivom mjestu koje često posjećuju učenici i nastavnici. Ovo mjesto je dostupno i drugim posjetiocima (roditeljima itd).</p>		
	<p>Na školskoj veb stranici, postoji dio posvećen programu Eko-škole koji se redovno ažurira ili škola ima poseban veb sajt/fejsbuk stranicu o programu Eko-škole koji/koja se redovno ažurira.</p>		
	<p>Škola objavljuje školske novine u kojima postoji dio posvećen programu Eko-škole.</p>		
	<p>Eko-odbor je napravio najmanje četiri priloga o aktivnostima koje se odnose na program Eko-škole. Neki od njih su objavljeni u medijima (novine, radio, televizija).</p>		

KORAK 7: Eko-kod	<p>Eko-kod nijesu kreirali samo članovi Eko-odbora. Finalni sadržaj i forma Eko-koda su rezultat saglasnosti na nivou škole (cijeloj školi je data mogućnost da sugeriše ono za što vjeruje da treba uključiti, drugačije formulisati ili poboljšati u Eko-kodu).</p>		
	<p>Eko-kod odražava viziju učenika o tome kakvu Eko-školu žele da imaju i šta su oni voljni da urade kako bi je takvom napravili.</p>		
	<p>Eko-kod se nalazi na oglasnoj tabli/Eko-kutku i u svim učionicama.</p>		

Prilog 4 – OCJENA STANJA ŽIVOTNE SREDINE

Ovaj pregled/ocjena/upitnik je dizajniran da posluži djeci u vaspitno-obrazovnim ustanovama da saznaju šta se dešava u njihovom vrtiću/školi u pogledu unapređivanja životne sredine, kao i za dobijanje ideja o tome kako pomoći da ustanova bude više ekološka.

Ocjena se može koristiti samostalno ili uz neki detaljniji opšti pregled, što može biti korisno za odrasle članove Eko-odбора. Ne morate imati odgovor DA za sve; ovo je samo način da vam pomognemo sa nekim idejama.

Eko-odbor zatim treba da rezultate iskoristi da izabere neke aktivnosti na koje se treba fokusirati u tekućoj godini i staviti ih u svoj Akcioni plan. Ne zaboravite da promislite o tome kako možete da pratite i ocjenjujete koliko ono što preduzimate doprinosi poboljšanju.

Eko-školska Ocjena stanja životne sredine za PREDŠKOLSKE USTANOVE

Datum popunjavanja: _____

Upitnik popunio: _____

Ključ

Predložene veze sa UN-ovim Globalnim ciljevima obrazovanja za održivi razvoj (COR). Za više ideja i informacija posjetite sajt (<https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300>).

Možes sam/a naći odgovore gledajući pažljivo okruženje u ustanovi i oko ustanove ili pitajući odrasle.

Potrebno je malo više razmišljanja, pitajte svoje drugove šta oni misle, ili pitajte nekog odraslog.

Ovo bi mogao biti način mjerenja uticaja koji imate na životnu sredinu, tako da možete pratiti i pokazati koliko se poboljšavate. Ovo je veoma važan dio ukoliko ste Eko-škola.

Smeće

<p>Da li možeš u vrtiću na podu naći smeće?</p> 	Ne 	Da
<p>Da li u dvorištu vrtića možeš naći smeće na zemlji?</p> 	Ne 	Da
<p>Da li korpe za smeće držite u zgradi vrtića ili napolju?</p> 	Ne 	Da
<p>Da li u vrijeme igre sva djeca odlažu smeće koje naprave u kantu?</p> 	Da 	Ne
<p>Da li je neka od kanti za smeće prepunjena?</p> 	Ne 	Da
<p>Da li vi svi znate zašto je loše bacati smeće?</p> 	Da 	Ne

Šta možemo da uradimo pa da imamo manje smeća?

Otpad

Smanjivanje

	Da li djeca užinu donese u posudama koje nijesu za jednokratnu upotrebu?	Da 	Ne
--	--	--------	--------

Ponovna upotreba

	Da li ponovo koristite stare kutije od žitarica i druga slična pakovanja za pravljenje junk-modela u učionici?	Da 	Ne
	Da li imate prodavnicu za zamjenu ili rasprodaju odjeće, igrački, DVD ili knjiga?	Da 	Ne

Reciklaža

Šta sa ovog spiska recikliramo u školi? <i>Papir</i> <i>Plastičnu ambalažu</i> <i>Limenke</i> <i>Karton</i> <i>Odjeću</i> <i>Baterije</i> <i>Telefone</i> <i>Hranu</i> <i>Tonere za štampače</i>		
Da li kante za reciklažu uvijek imaju odgovarajuće stvari u njima? 	Da 	Ne
Da li imate komposter koji koristite? 	Da 	Ne
Da li znaš šta se dešava sa stvarima koje šaljete na reciklažu? 	Da 	Ne

Da li znaš šta se dešava sa stvarima koje odlažeš u kantu za otpad? 	Da 	Ne
--	---	---

Šta možemo uraditi da bi imali manje otpada?

Energija

	Da li je svjetlo uvijek isključeno kada je učionica prazna?	Da 	Ne
	Ako ste u učionici a dan je sunčan, da li isključujete svjetlo?	Da 	Ne
	Da li gasite računare kada ih ne koristite?	Da 	Ne
	Da li se starate o tome da su prozori i vrata zatvoreni kada je uključeno grijanje?	Da 	Ne

Šta da uradimo još pa da imamo veću uštedu električne energije ?

Voda

	Da li u vrtića ima slavina koje cure?	Ne 	Da
	Da li bilo ko od djece ostavlja slavine otvorene?	Ne 	Da
 	Da li u toaletima postoji bilo šta što štedi potrošnju vode iz vodikotlića? <i>Na primjer: Hippo vrećica ili plastična flaša sa vodom.</i>	Da 	Ne
	Da li imate napolju veliki kontejner (kanistar) u kojem se skuplja kišnica?	Da 	Ne
	Da li znate zašto je važno štedjeti vodu i kako to pomaže našoj planeti?	Da 	Ne

Šta treba da uradimo kako bi bolje štedjeli vodu?

Transport

Da li je bezbjedno u vrtić dolaziti pješke ili biciklom? 	<u>Da</u> 	<u>Ne</u>
Da li imate pješački vozić ili posebne dane kojima mnogo djece I odraslih pješači do vrtića? 	<u>Da</u> 	<u>Ne</u>
Da li se na početku I kraju radnog dana u vrtiću na parkingu ispred nalazi veliki broj vozila? 	<u>Ne</u> 	<u>Da</u>
Da li znate koliko djece pješači do vrtića ili u vrtić dolazi biciklom? 	<u>Da</u> 	<u>Ne</u>

Šta bi mogli da uradimo kako bi se većem broju ljudi pomoglo da do vrtića idu pješke ili biciklom?

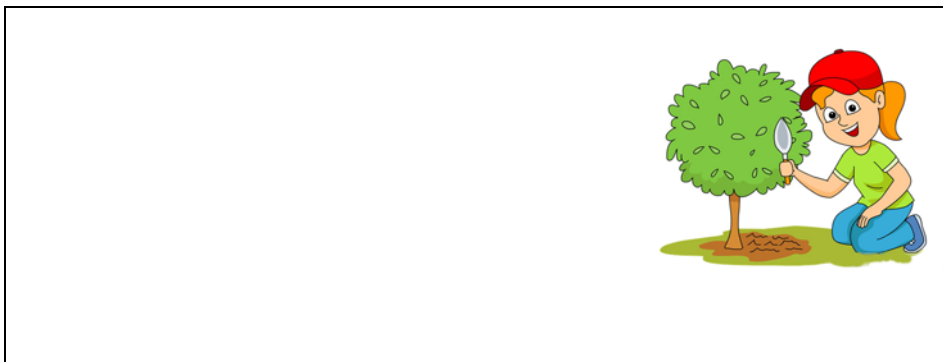

Učenje na otvorenom

	Da li su u drvorištu vrtića nacrtane igrice na tlu?	Da 	Ne
	Da li je ograda oko zgrade vrtića oslikana i veselih boja?	Da 	Ne
	Da li u dvorištu postoje eksponati za vježbanje ravnoteže, penjanje, igru?	Da 	Ne
	Da li postoje mjesta na kojima možeš, ukoliko želiš, sjedjeti na miru?	Da 	Ne
	Da li vrtić ima vrt u kojem gajite povrće i voće?	Da 	Ne
 	Da li idete napolje kako bi učili na otvorenom?	Da 	Ne

Šta još možemo da uradimo da bi imali kvalitetnije učenje na otvorenom?

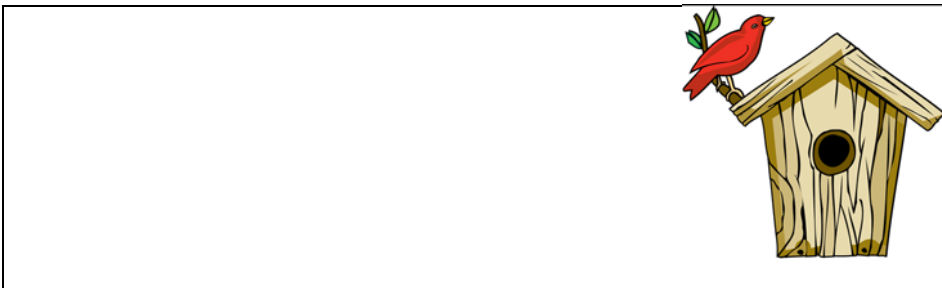

Biodiverzitet

	Da li u dvorištu vrtića imate drveće i žbunje/živicu?	Da 	Ne
	Da li u dvorištu vrtića imate jezerce ili močvaricu?	Da 	Ne
	Da li u dvorištu škole imate neki prostor gdje raste divlje cvijeće, trava... nešto poput livade?	Da 	Ne
	Da li djeca znaju šta je biodiverzitet i kako se o njemu treba starati?	Da 	Ne
<p>Koje od ovih životinjskih staništa imate u vrtiću?</p> <p><i>Brona Gomila kamenja Kućicu za insekte Mirišljivo cvijeće/biljke</i></p> <p><i>Grmlje za leptire Područja nedirnete prirode Kućice za ježa Kutije za miševе</i></p>			
<p>Šta od ovdje nabrojanog imate za ptice?</p> <p><i>Kućice za ptice Hranilice za ptice Kadice za kupanje ptica</i></p> <p><i>Mjesta za okupljanje Grmlje i drveće sa bobicama i lješnicima</i></p>			

Šta možemo da uradimo pa da naše dvorište pogoduje biodiverzitetu?

Globalno građanstvo

<p>Da li slušate price o djeci, životinjama ili ljudima iz drugih zemalja?</p> 	<p>Da</p> 	<p>Ne</p>
<p>Da li u vrtiću jedete hranu koju jedu ljudi u drugim zemljama?</p> 	<p>Da</p> 	<p>Ne</p>
<p>Da li vaspitači piju <i>Fairtrade</i> čaj i kafu?</p> 	<p>Da</p> 	<p>Ne</p>
<p>Da li ikada prikupljate novac/odjeću/igračke kako bi pomogli djeci u drugim krajevima svijeta?</p> 	<p>Da</p> 	<p>Ne</p>

Šta još možemo uraditi kako bismo učili o/pomagali drugima na našoj planeti?

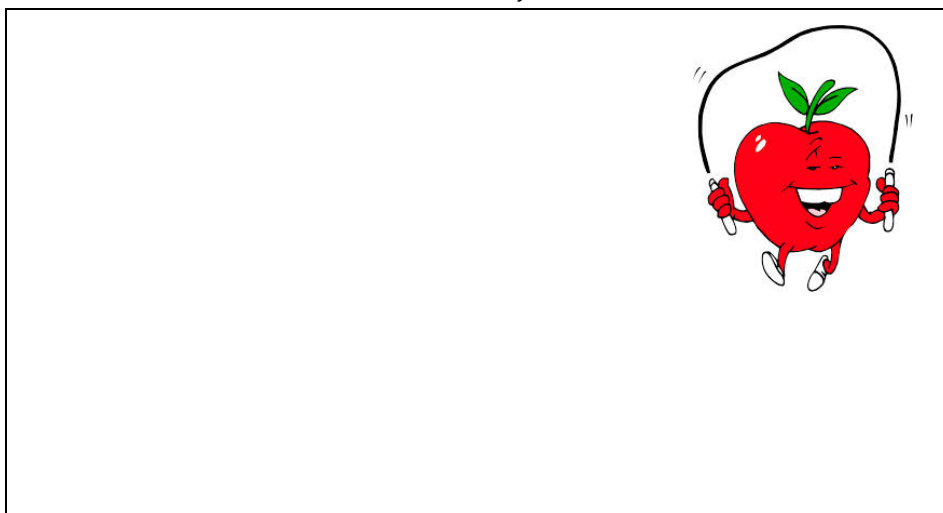

Zdravo življenje

 	Da li svakog dana jedete voće na pauzi ili u vrijeme ručka?	Da 	Ne
	Da li u učionicama imate biljke?	Da 	Ne
	Kada ste u učionici da li možete piti vodu?	Da 	Ne
	Da li u vrtiću uzgajate povrće ili voće i koristite ga u pripremi obroka?	Da 	Ne
	Da li u vrtiću imate sa vaspitačima aktivnosti poput trčanja, skakanja ili plesanja svakog dana?	Da 	Ne

Šta možemo uraditi da budemo zdraviji u vrtiću?

Klimatske promjene

<p>Da li učite o našoj planeti i kako da se staramo o njoj?</p> 	<p>Da</p> 	<p>Ne</p>
<p>Da li djeca znaju da neke od stvari koje radimo utiču na zdravlje planete?</p> 	<p>Da</p> 	<p>Ne</p>
<p>Da li sprovodite neku od ovih aktivnosti kako bi pomogli očuvanju planete? –</p> <p><i>Sadite drveće Reciklirate Kupujete lokalno uzgajanu hranu</i></p> <p><i>Gasite svjetla Pješaćite do vrtića Koristite manje plastičnih materijala</i></p>		

Šta još možemo uraditi da bi se bolje starali o našoj planeti?

Eko-školska Ocjena stanja životne sredine za ŠKOLE

Ključ

	<p>Predložene veze sa UN-ovim Globalnim ciljevima obrazovanja za održivi razvoj (COR). Za više ideja i informacija posjetite sajt (https://sustainabledevelopment.un.org/?menu=1300).</p>
	<p>Učenici mogu naći odgovore gledajući pažljivo okruženje u ustanovi i oko ustanove.</p>
	<p>Učenici možda treba da se obrate odraslima kako bi našli odgovore na ova pitanja.</p>
	<p>Potrebno je malo više ispitivanja, sprovođenjem istraživanja ili pitajući druge učenike.</p>
	<p>Ovo je način mjerenja uticaja koji imate na životnu sredinu, tako da možete pratiti i pokazati koliko se poboljšavate. Ovo je veoma važan dio ukoliko ste Eko-škola.</p>

Smeće

Unutar škole:

<p>Da li je unutrašnjost škole bez smeća?</p>		<p>Da</p>	<p>Ne</p>
<p>Da li unutar škole postoji dovoljno kanti za smeće?</p>		<p>Da</p>	<p>Ne</p>
<p>Da li su kante na pravom mjestu?</p>		<p>Da</p>	<p>Ne</p>
<p>Da li se kante prazne dovoljno često?</p>		<p>Da</p>	<p>Ne</p>

Školsko dvorište:

Da li je dvorište škole bez smeća?		Da	Ne
Da li u školskom dvorištu ima dovoljno kanti za smeće?		Da	Ne
Da li su kante na pravom mjestu?		Da	Ne
Da li su kante odgovarajuće? Na primjer: da li su dovoljno velike ili su premali/prevelike?		Da	Ne
Ukoliko u dvorištu ima smeća, da li ga prave učenici škole ili dolazi izvan školskog dvorišta?		Škola	Izvan

Okruženje škole:

Da li je vase lokalno okruženje uglavnom čisto od smeća?		Da	Ne
Da li u lokalnoj zajednici postoji dovoljno kanti za smeće?		Da	Ne
Da li škola pomaže da lokalna zajednica bude čista od smeća?		Da	Ne

Opšte:

Da li škola ima jasnu politiku po pitanju smeća?		Da	Ne
Da li svi učenici znaju koje probleme za životnu sredinu i živi svijet prouzrokuje ostavljanje smeća?		Da	Ne
Da li vodite evidenciju o uočenom smeću, koja vrsta, gdje, kad i u kojoj količini?		Da	Ne

Bilješke i komentari o stanju i aktivnostima po pitanju smeća:

Otpad

Smanjivanje:

Da li škola šalje informacije mejlom o pitanjima otpada?		Da	Ne
Ukoliko šalžete pisana obavještenja, da li šalžete jedno za jednu porodicu?		Da	Ne
Da li nastavnici prilikom kopiranja koriste obostrano kopiranje ukoliko mogu?		Da	Ne
Da li učenici hranu/lanč pakete donose u posudama za višekratnu upotrebu?		Da	Ne

Višekratna upotreba:

Da li u školi koristite toalet papir i ubrus za ruke od recikliranog papira?		Da	Ne
Da li se u školi za kopiranje koristi reciklirani papir?		Da	Ne
Da li u učionici koristite neke vrste pakovanja za pravljenje modela u nastavi?		Da	Ne
Da li imate prodavnicu za zamjenu ili rasprodaju odjeće, igrački, DVD ili knjiga?		Da	Ne

Reciklaža:

Šta od sljedećeg reciklirate? (zaokružite ili podvucite)			
Papir Plastičnu ambalažu Limenke Karton			
Odjeću Baterije Telefone Pečate Naočare Hranu Tonere za štampače			
Da li imate komposter koji koristite?		Da	Ne
Da li kompost koristite u školskom dvorištu?		Da	Ne

Da li oko škole postoji dovoljno kanti za reciklažu?		Da	Ne
Da li su u kantama za recikliranje uvijek stvari koje tamo I treba da se nađu?		Da	Ne

Podaci:

Da li mjerite količinu otpada koju čuvate od odlaganja na deponije?		Da	Ne
Ako je tako, da li svi u školi znaju koja je to količina otpada koju sačuvate od odlaganja na deponije?		Da	Ne
Da li učenici u školi znaju problem koji se tiču deponija?		Da	Ne

Bilješke i komentari o stanju i aktivnostima po pitanju otpada:

Energija

Plin / Ugalj:			
Da li su prozori i vrata uvijek zatvoreni kada je uključeno grijanje?		Da	Ne
Da li svaka učionica ima termometar kako bi pokušali da temperature održavate na 18 stepeni?		Da	Ne
Da li krov školske zgrade ima termoizolaciju radi sprečavanja gubitka toplote?		Da	Ne

Struja:

Da li su svjetla uvijek izgašena u praznim prostorijama?		Da	Ne
Da li su svjetla ugašena čim ima dovoljno dnevne svjetlosti?		Da	Ne
Da li su projektori/interaktivne table, računari i monitori isključeni kada nijesu u upotrebi?		Da	Ne

Opšte:

Da li učenici razumiju kako se energija proizvodi, kako to utiče na životnu sredinu, te prednosti obnovljivih izvora energije? ?		Da	Ne
Da li učenici ili neko od odraslih vode evidenciju o potrošnji električne energije?		Da	Ne
Da li je škola razmotrila moguće izvore obnovljive energije?		Da	Ne

Bilješke i komentari o stanju i aktivnostima po pitanju električne energije:

Voda

Da li u školi ima slavina koje cure?		Da	Ne
Da li učenici uvijek do kraja zavrnu slavine?		Da	Ne
Da li u toaletima imate uređaje za uštedu vode? Na primjer flaše sa vodom?		Da	Ne
Ukoliko imate slavine sa potiskom, da li one izbacuju dovoljnu količinu vode odgovarajućom brzinom?		Da	Ne
Da li imate kanister za skupljanje kišnice radi nalivanja biljki?		Da	Ne
Da li se sakupljena kišnica koristi za još nešto u školi? Na primjer: puštanje vode u toaletima ili održavanje nivoa vode u ribnjacima, malim jezerima u školskom dvorištu...		Da	Ne
Da li učite o pitanjima vode u drugim zemljama?		Da	Ne
Da li je škola uključena u neki projekat očuvanja rijeke ili obale?		Da	Ne
Jesu li učenici ili neka odrasla osoba u mogućnosti da očitaju potrošnju vode sa vodomjera ili iz računa?		Da	Ne

Bilješke i komentari o stanju i aktivnostima po pitanju vode:

Transport

Da li većina učenika do škole dolazi pješke, biciklom ili autobusom?		Da	Ne
Da li radite istraživanja o tome kako ljudi putuju do škole?		Da	Ne
Da li imate parking za bicikla?		Da	Ne
Da li škola učenike obučava da voze bicikla?		Da	Ne
Da li redovno organizujete događaje/dane pješaćenja ili vožnje bicikla do škole?		Da	Ne
Da li je bezbjedno pješaćiti i voziti biciklo do škole?		Da	Ne
Da li se auta parkiraju dalje od ulaza u školu?		Da	Ne
Da li učenici razumiju koje su dobrobiti održivog saobraćaja za životnu sredinu?		Da	Ne

Bilješke i komentari o stanju i aktivnostima po pitanju saobraćaja:

Učenje na otvorenom

Da li su na školskom igralištu nacrtane igrice?		Da	Ne
Da li u dvorištu postoje murali, mozaici, sculpture ili drugi oblici umjetničkih radova?		Da	Ne
Da li postoje rekviziti za penjanje, ljuljanje, skakanje itd?		Da	Ne

Da li postoje mjesta na kojima se može sjedjeti i razgovarati u tišini?		Da	Ne
Da li gajite voće ili povrće u školskom dvorištu/vrtu/voćnjaku?		Da	Ne
Da li imate učionicu na otvorenom?		Da	Ne
Da li se neki časovi odvijaju u dvorištu škole?		Da	Ne
Da li vodite evidenciju o broju časova koji se održavaju na otvorenom/u dvorištu škole?		Da	Ne
Da li svi učenici imaju mogućnost da predlože neke promjene ili nove stvari koje bi željeli da imaju u krugu škole?		Da	Ne

Bilješke i komentari o stanju i aktivnostima po pitanju učenja na otvorenom:

Biodiverzitet

Da li se u dvorištu škole nalazi drveće?		Da	Ne
Da li je školsko dvorište ograđeno više živom ogradom nego drugim vrstama ograde?		Da	Ne
Da li je neko od drveća ili žive ograde zavičajna/autohtona vrsta?		Da	Ne
Da li škola u svom dvorištu ima jezero ili močvarno zemljište?		Da	Ne

Da li vase jezero ima izlaz za žabe, daždenvjake/vodenjake, ježeve?		Da	Ne
Da li vaša škola ima livadu sa livadskim biljem?		Da	Ne
Ima li vaša škola područja prostrane / nesmetane vegetacije koja povezuje staništa?		Da	Ne
Da li vasa škola ima nešto na sljedećem spisku što pomaže biodiverzitetu? Zaokružite/podvucite one koje imate: <i>Brvna Gomila kamenja Kućicu za insekte</i> <i>Mirišljivo cvijeće/biljke Grmlje za leptire Hranilica za ptice</i> <i>Posuda sa vodom za ptice Kućice za ptice</i> <i>Kućice za slijepe miševe Košnice Kućice za ježa</i> <i>Prolaze za ježeve (ispod ograde ili kroz ogradu)</i>		Da	Ne
Da li je školsko zemljište čisto od herbicida i pesticida?		Da	Ne
Da li uvijek koristite compost bez treseta?		Da	Ne
Jeste li provesti istraživanje biodiverziteta na školskom zemljištu?		Da	Ne

Bilješke i komentari o stanju i aktivnostima po pitanju biodiverziteta:

Globalno građanstvo

Da li vasa škola ima aktivnu vezu sa školom u drugoj državi?		Da	Ne
Da li nastavnici piju <i>Fairtrade</i> čaj i kafu?		Da	Ne
Da li se u školi koriste i neki drugi <i>Fairtrade</i> proizvodi (voćni sokovi, fudbalske lopte, banane)?		Da	Ne
Da li učenici prepoznaju <i>Fairtrade</i> simbol da li razumiju njegovo značenje?		Da	Ne
Da li imate posjetioce iz lokalne zajednice / drugih eko-škola sa kojima razgovarate o lokalnim ili globalnim pitanjima?		Da	Ne
Da li učenici znaju svoja prava i obaveze (UN Konvencija o pravima djeteta)?		Da	Ne
Da li na nivou škole organizujete dane podizanja svijesti o potrebi pružanja podrške ljudima u drugim državama / drugačijim situacijama ?		Da	Ne
Da li organizujete akcije prikupljanja novca, odjeće / igrački za humanitarne organizacije koje rade u zemljama u razvoju?		Da	Ne
Da li su učenici upoznati sa, odnosno da li nastavu povezujete sa UN Ciljevima održivog razvoja?		Da	Ne
Da li učenici razumiju da odluke / ponašanja u razvijenom svijetu može uticati na život ljudi u zemljama u razvoju na nepravedan način?		Da	Ne

Bilješke i komentari o stanju i aktivnostima po pitanju globalnih perspektiva:

Zdravo življenje

Imate li prodavnicu voća koji vode učenici?	Da	Ne
Da li učenike ohrabrujete da za odmor donesu voće u školu? 	Da	Ne
Da li pratite koliko učenika donosi zdravi dezert/obrok u školu? 	Da	Ne
Da li učenici imaju mogućnost da predlože nešto što je zdrav izbor hrane koji bi uključili u školsku kantu? 	Da	Ne
Da li je voda za piće na raspolaganju učenicima cijeli dan? 	Da	Ne
Da li svi učenici uspiju da u školi dobiju iskustvo da uzgajaju i u školi jedu vlastitu hranu? 	Da	Ne
Da li je u školi uspostavljen fitness program? 	Da	Ne
Da li škola poziva stručnjake iz oblasti zdravstva da dolaze i sa učenicima razgovaraju o njihovom zdravlju? 	Da	Ne
Da li škola sprovodi programe prevencije vršnjačkog nasilja? 	Da	Ne

Bilješke i komentari o stanju i aktivnostima po pitanju zdravog življenja:

Klimatske promjene

Da li učenici razumiju razliku između vremenskih prilika i klime?		Da	Ne
Postoji li razumijevanje o faktorima koji utiču na klimatske promjene, odnosno o upotrebi fosilnih goriva i efektu staklene bašte?		Da	Ne
Da li su neki časovi posvećeni proučavanju uticaja klimatskih promjena na ljude i divlje životinje na planeti?		Da	Ne
Da li učenici razumiju koji je njihov uticaj na okolinu i znaju li načine kako ga smanjiti?		Da	Ne
Koji od ovih stvari preduzimate kako bi škola smanjila emisiju ugljen-dioksida? Zaokružite sve što preduzimate: <i>Do škole dolazimo pješke / biciklom / autobusom</i> <i>Recikliramo sav otpad koji pravimo</i> <i>Kupujemo domaću hranu</i> <i>Djecu kupimo iz škole u povratku s posla</i> <i>Štedimo energiju Sadimo drveće</i> <i>Koristimo što manje plastike i papira Štedimo vodu</i>		Da	Ne
Da li mjerite bilo koju od prethodno navedenih radnji koje preduzimate?		Da	Ne

Bilješke i komentari o stanju i aktivnostima po pitanju klimatskih promjena:

ZAVOD ZA ŠKOLSTVO

Podgorica

Vaka Đurovića b.b.

020 408 901

Tivat

Ul. L. Tomanovića 2

032 670 100

Bijelo Polje

Obala b.b.

050 432 870

Nikšić

Ul. Karađorđeva br. 4

040 212 552

www.zzs.gov.me

ISBN 978-9940-24-075-2

9 789940 240752 >